

Jeřáb muk

Sorbus aria (L.) Crantz

Stupeň ohrožení: C2

POPIS

Statný keř až strom se zprohýbaným kmenem a řídkou korunou. Dosahuje výšky 6-12 m, s kmenem do 30 cm v průměru; dožívá se asi 100 let. Letorosty tmavě hnědé, pupeny protáhle vejcovité, se zahnutou špičkou, žlutozelené, řídce plstnaté až olysalé. Listová čepel je široce eliptická až okrouhlá, 6-12 cm dlouhá, jednoduše až dvakrát nepravidelně pilovitá, vrchol čepele zaoblený až špičatý, k bázi klínovitá, celokrajná. Rub listu je plstnatý, bílý. Listy se na podzim barví žlutě až oranžově. Květenství je kompaktní chocholičnatá lata, korunní lístky jsou žlutobílé. Semeník je polospodní. Rozkvétá v květnu až červnu. Malvice červené, v okolí kališních zubů plstnaté a s četnými drobnými lenticelami. Kališní zuby za plodu suché, zkroucené. Plody jsou moučnaté, sladké, jedlé.

Sorbus aria s. str. je diploidní. Od podobných *S. graeca* a *S. danubialis* se liší většími měkkými listy a kališními listy kratšími než češule, hustšími, ale menšími lenticelami na plodech a kališními cípy na plodech (u muku zkroucené, u jmenovaných druhů vzpřímené).

EKOLOGICKÉ NÁROKY

Roste v šipákových doubravách, v rozvolněných habrových doubravách a vápnomilných bučinách, často na mělkých půdách, polostinných skalkách. Vyhýbá se však otevřeným lesostepním stanovištím a pleším. S oblibou roste na půdách živinami dobře zásobených, tedy na půdách s vápencovým podložím, avšak vyskytuje se i na kyselých půdách. Muk osídluje horní partie chlumů našich pahorkatin orientovaných od jižních přes západní až po severní expozice. Je to dřevina odolná k výkyvům klimatu, mrazy nepoškožovaná. Výskyt muku byl zaznamenán v 1.-4.(6.) lesním vegetačním stupni, v nadmořských výškách od 140 do 1000 m (těžiště 200-500 m n. m.), převážně v edafické kategorii extrémní, méně již na obohacené humusem, živné a kyselé. Muk je součástí řady společenstev, nejčastěji lesních (svazy *Carpinion*, *Tilio-Acerion*, *Fagion*, *Luzulo-Fagion*, *Quercion pubescenti-petraeae*, *Genisto germanicae-Quercion*, *Dicrano-Pinion*), lesních okrajů (svazy *Geranion sanguinei*, *Trifolion medii*), křovin (svazy *Berberidion*, *Prunio spinosae*) a z nelesních společenstev se vyskytuje nejčastěji ve třídě *Festuco-Brometea*.

ROZŠÍŘENÍ

Roste ostrůvkovitě v západní, střední, jižní a jihovýchodní Evropě, také zřejmě na některých ostrovech Makaronésie. U nás roste roztroušeně až vzácně v českém termofytiku a v nejteplejších polohách mezofytika. Na Moravě patrně jen na Znojemsku a v Moravském krasu. Celkově byl zaznamenán v 62 fytogeografických okresech, většinou však pouze jednotlivé výskyty, hojněji je uváděn z Křivoklátska (315), Českého krasu (238), Lounsko-labské středohoří (179), Střední Povltaví (173), Moravské podhůří Vysočiny (75), Milešovské středohoří (65), Znojemsko-brněnská pahorkatina (52), Verneřické středohoří (49), Ralsko-bezděžská tabule (48), Doupovské vrchy (46), Džbán (43), Doupovská pahorkatina (38), Moravský kras (33), Podbrdsko (32), Dolní Povltaví (29), Středočeská tabule (21).

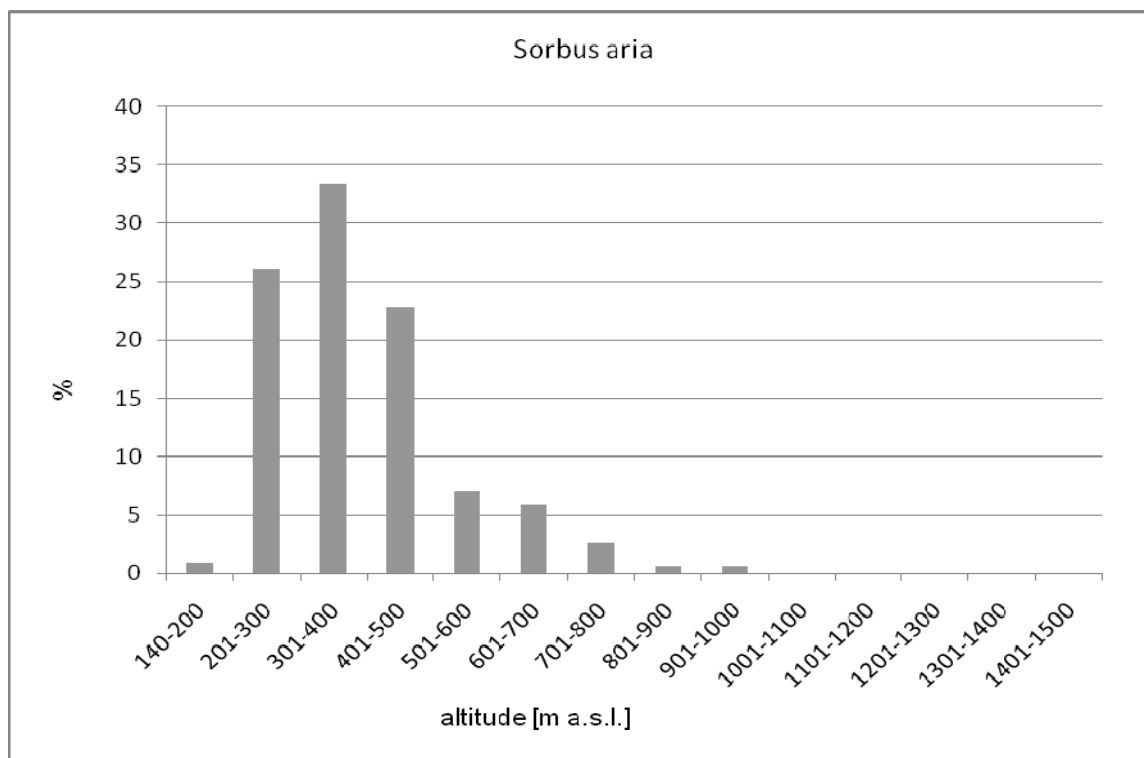
Vnitrodruhová variabilita jeřábu muku je komplikovaná a vyžaduje další studium. Podle nejnovějších poznatků je diploidní *Sorbus aria* s. str. na našem území potvrzen zatím z národního parku Podyjí, zatímco přinejmenším většina českých populací je přiřaditelná k jinému taxonu, nejspíše k druhu *Sorbus graeca* (Spach) Schauer. Stupeň ohrožení závisí na taxonomickém pojetí. Diploidní *Sorbus aria* s. str. řadíme mezi druhy silně ohrožené, zatímco hojnější taxon *Sorbus graeca* mezi ohrožené druhy. Nejzávažnější příčinou ohrožení je okus zmlazení zvěří a případná degradace či úbytek biotopů.

KLIKA J., 1937. O *Sorbus cretica*, *S. aria*, *S. austriaca* a jejich míšencích v ČSR. Příspěvek k lesnické dendrologii [About *Sorbus cretica*, *S. aria*, *S. austriaca* and their hybrids in Czechoslovakia. Contribution to forest dendrology]. Sborn. Čs. Akad. Zeměd. 12: 201-208.

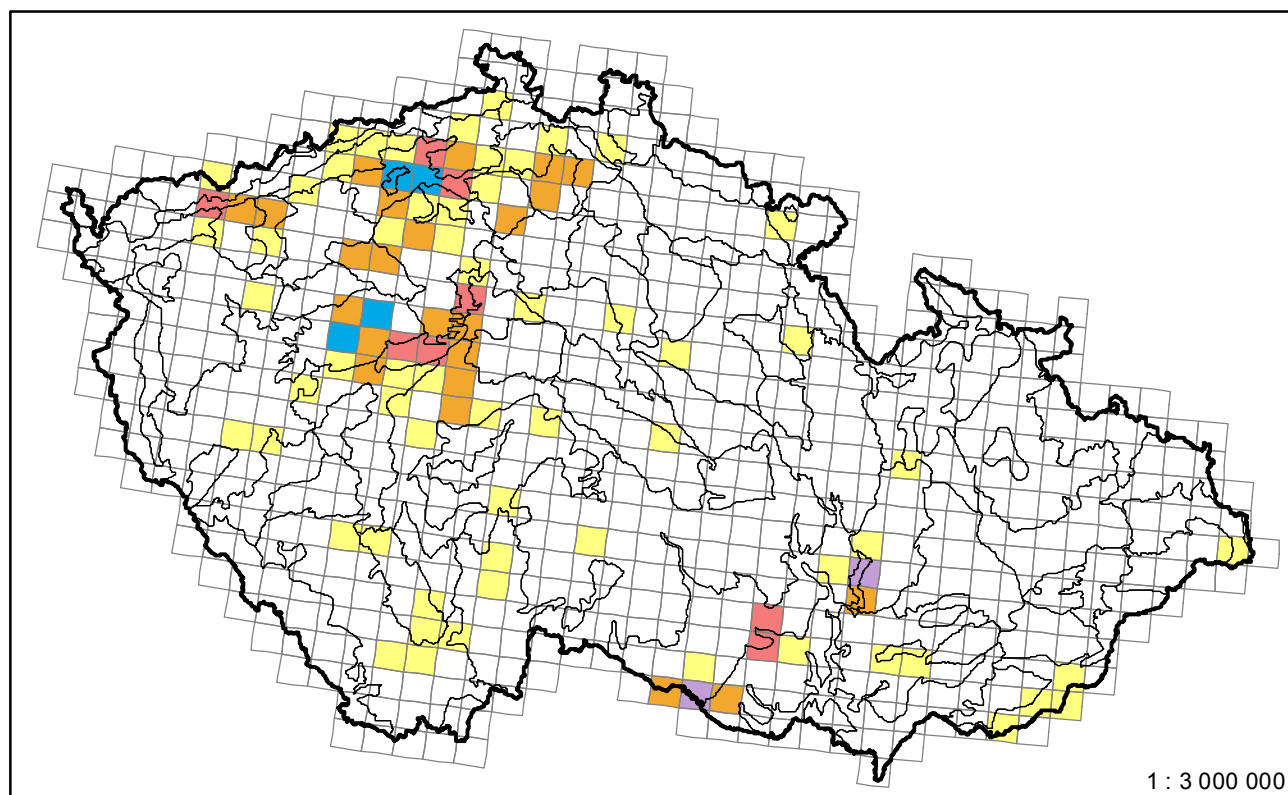
ŠEFL J., 2007. *Jeřáby na Podyjí*. Thavensia, 7: 121-151.

[illegible]

Výskyt podle expozic

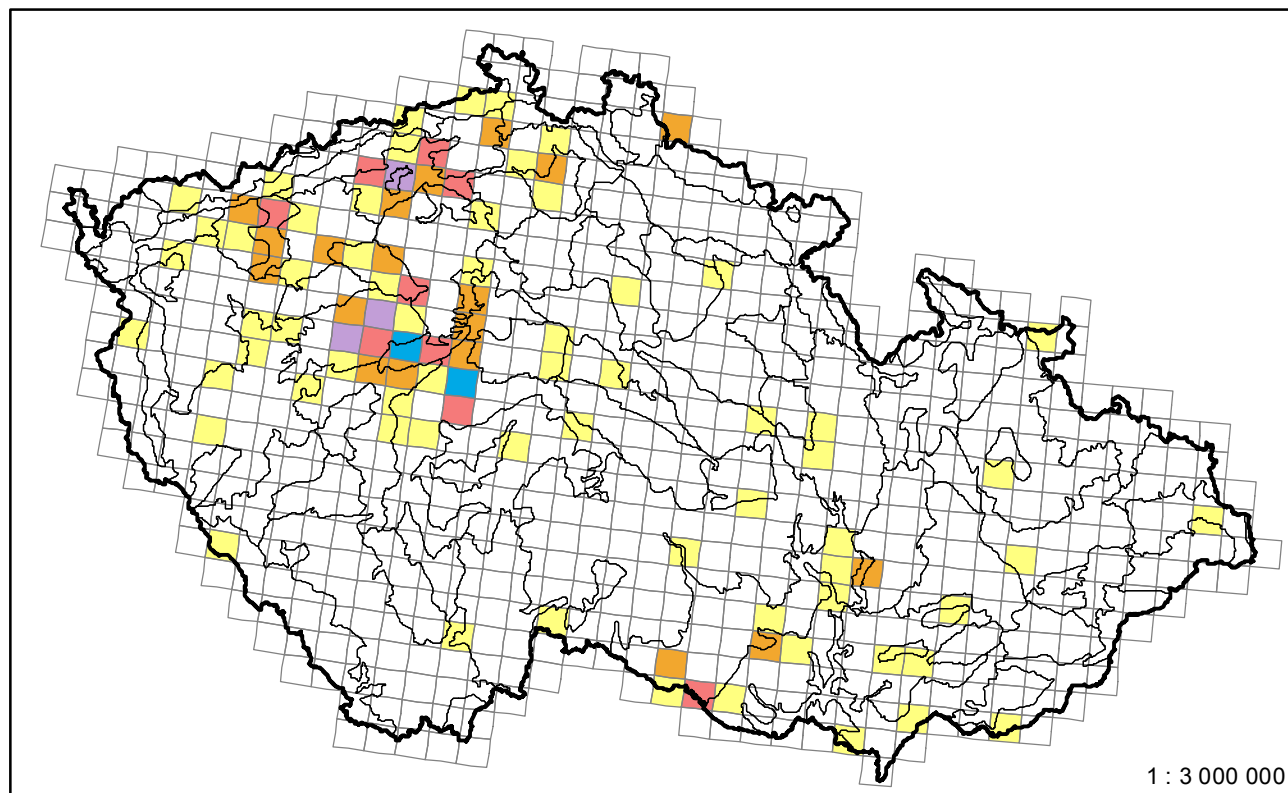

Výskyt do roku 2000

počet lokalit 1 - 2 3 - 6 7 - 12 13 - 20 21 - 33

Výskyt po roce 2001

počet lokalit 1 - 4 5 - 13 14 - 25 26 - 62 63 - 94